

اِغْفَالٌ & غَفْلَةٌ GAFLET

Gaflet غَفْلَةٌ : Arapçada غَفَلَ يَعْفُلُ غَفْلَةً fiili, dikkatsiz davranmak, dalgınlık, yanılgı, önem vermemek, gözden kaçırmak gibi anlamlara gelmekte olup mas-tar olan Gaflet¹³¹⁵ kelimesi ayrıca bir şeyin gerekliliği ortada iken bunun idrak edilememesi,¹³¹⁶ nefsin kendi arzusunun uyması, zamanın boş geçirilmesi,¹³¹⁷ yete-rince uyanık ve dikkatli davranılmadığı için insana ârız olan yani sonradan mey-dana gelen yanılgı hali¹³¹⁸ yanında hafıza zayıflaması yüzünden oluşan yanılgı, unutma, farkına varamama, dikkatsizlik şeklinde tanımlanmıştır.

لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ

(Kendilerine) “Andolsun, sen bundan (hesaptan ve mizandan) gaflet içindeydin; işte Biz de senin üzerindeki (gaflet) perdesini kaldırıp (gözlerini) açtık.

Artık bugün görüş-gücün keskindir” (kendi hayat filminizi seyredin, denilecektir).¹³¹⁹

وَأَنْذَرُهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

(Ey Muhammed!) İman etmemekte ısrar eden ve gaflet içinde bulunan bu insanları hükmün verileceği o pişmanlık gününe karşı (şimdiden) uyar!¹³²⁰

1315 Fazla söylemek dert, sürekli susmak has-ret, her zaman şikayet etmek nefret, aşırı uyku ise gaflet sebebi olabilir. İki Türlü Suskunluk vardır:

1- Sesi yüksek olanın suskunluğu, korku-dandır.

2- Sözü yüksek olanın suskunluğu, gö-nüldendir.

“Neden suskunsun?” diye sormuşlar, “Beni duymayan kişilere seslenirken se-simin çoğunu kaybettim” demiş.

Kimseyi Son Durakta İndirmeyin:

الصَّبْتُ هُوَ مَخْطَةُ الْفَوَادِ الْأَخِيرَةِ

Suskunluk, gönlün son durağıdır...

1316 Ebü'l-Bekâ, s. 206.

1317 Ta'rifât, gaflet md.

1318 Râgıb el-İsfahânî, Müfredât, غفل g-f-l md.

1319 Kâf, 50/22. O zaman Allah, zalimlere şöyle buyuracak: “Ey insan! Sen bun-lardan gaflet içindeydin. Hayatın bo-yunca, seni bekleyen bu akıbeta karşı hep ilgisiz, umursamaz davrandın ve uyarılardan yüz çevirdin. Fakat şim-di, gerçekleri görmene engel olan per-denî gözlerinden kaldırdık; bugün ar-

tık bakışların keskindir. Dünyadayken aklınla, imanınla görmek gereken cen-net, cehennem, mahşer gibi hakikatle-ri, şimdi bizzat gözlerinle göreceksin.”

1320 Meryem, 19/39. O hâlde, Ey Müslüman! İman etmemekte ısrar eden ve bunun so-nucu olarak, dünyanın geçici zevklerine kapılıp gaflet bataklığına dalan bu insan-ları, büyük mahkemenin kurulacağı ve en âdil hükmün verileceği o Pişmanlık Günü-ne karşı şimdiden uyar. Ayrıca bkz. En-biyâ, 21/1; Enbiyâ, 21/97; Kasas, 28/15. Öte yandan âyet-i kerimede ki يَوْمَ الْحَسْرَةِ tamlamasında Hasret kelimesi, Arapça kö-kenli olup dilimizde “özmek” anlamında kullanılmaktadır. Fakat kelimenin kökeni-ne indiğimizde temelinde “pişmanlık” an-lamı vardır. Hasret çekenlere sorduğunuz-da, genelde “Ondan uzak kalmaya sebep olduğum için pişmanım, hasretim de bun-dandır” derler.

Meryem, 19/39\ Pişmanlık Günü:

وَأَنْذَرُهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ

İnsanların pişmanlık duyacağı ve işin bit-miş olacağı (kıyamet) günü ile onları uyar.

KÂNİ & YANİ يَغْنِي

Kâni قَانِعٌ : Arapçada قَنِيعٌ يَفْنَعُ قَنَاعَةً fiili, kanaat etmek; elindeki ile yetinmek, tatminkâr olmak, gerekli olan şeylerin aزیyla yetinmek vb. anlamlara gelmektedir. Aynı kökten قِنَاعٌ kelimesi, maske demektir. Bu kökten gelen قَنَاعَةٌ Kanaat etmek ise kişiyi şükürsüzlük hastalığına karşı koruyan bir maskedir.

إِسْعَدُ بِهَا لَدَيْكَ

*Elindekiyle mutlu ol!*¹⁴⁸³

Sözlükte “payına, kısmetine razı olma” mânasında masdar olan kanâat¹⁴⁸⁴ قَنَاعَةٌ kelimesi, terim olarak “kişinin azla yetinip elindekiyle razı olması, kendisinin ve sorumluluğu altında bulunanların ihtiyaçlarını asgari ölçüde karşılayabileceği maddî imkânlarla yetinerek başkalarının elindeki şeylere göz dikmemesi, aşırı kazanma hırsından kurtulması” şeklinde açıklanmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de kanaat kelimesi geçmemekte olup bir âyette aynı kökten kâni قَانِعٌ kelimesi, “başkasından maddî yardım isteyen” anlamında yer almaktadır.

فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ

*Yanları üzerlerine düşüp canları çıkınca onlardan siz de yiyin, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedin.*¹⁴⁸⁵

Râgıb el-İsfahânî, bu kelimenin söz konusu âyetteki bağlamında “ihtiyacından dolayı başkasından yardım isterken işi yüzsüzlüğe dökmeyen, kendisine bağışlanana razı olan” şeklinde açıklandığını kaydeder.¹⁴⁸⁶ Öte yandan birçok âyette kanaatkârlığın önemi üzerinde durulmuş, dünyaya ve mala karşı aşırı düşkünlük yerilmiştir, kınanmıştır ve aşağıdaki âyet-i kerimede erkek olsun kadının olsun her mümine yapacağı iyi ve yararlı işler için vaad edilen mutluluğu anlatan “güzel hayat” tabiri kanaatkârlıkla yorumlanmıştır:

¹⁴⁸³ İnsan ulaşamadığı her şeyin delisi, ulaştığı her şeyin nankörüdür.

Pablo Neruda

¹⁴⁸⁴ Hırs جِرْمٌ tamah, شَرَّةٌ şereh طَمَحٌ (hazlara düşkünlük) ve tûl-i emel طُولٌ gibi kavram-

larla ifade edilen mal ve dünya tutkusunun kalpten silinmesiyle kazanılan ahlâkî bir erdem olarak değerlendirilmektedir.

¹⁴⁸⁵ Hac, 22/36.

¹⁴⁸⁶ Isfehânî, Müfredât, “k-n-a” قنع md.

MECZÛP مَجْذُوبٌ & MAĞRÛR مَغْرُورٌ

Meczûp مَجْذُوبٌ (Akli yaralı) : Arapçada جَذَبَ يَجْذِبُ جَذْبٌ fiili, “kendine çekmek, kendine veya bir şeye yaklaştırmak” anlamına gelmekte olup aynı kökten gelen Cezbe جَذْبَةٌ kökünden türeyen meczûb kelimesi tasavvufta, bir daha kendine gelmemek üzere Allah’ın âniden kendine çektiği, dost edindiği ve dâimî surette huzurunda bulundurduğu velîleri tanımlamak için kullanılmıştır. Dinî duygu ve heyecanlara genellikle cezbe denir ve bu anlamda her dindar kişi ve sâlik az çok cezbe sahibidir. Cezbe akli baştan alan bir hal olduğundan meczuplar ömür boyu kendilerinden tamamen veya kısmen geçmiş bir durumda yaşarlar.¹⁵⁸³

Meczûp: Birine veya bir şeye doğru çekilmiş kimse: “Herkes sana müştâk / O samîmiyyete meczûb olarak toplanıyor”¹⁵⁸⁴ Kalbi Allah aşkıyla tutuşarak akli başından gitmiş, dünyâyâ aldırılmaz duruma gelmiş olan kimse: “Bu adam, tam bir meczûp yani Hak aşığı.”

Mağrûr¹⁵⁸⁵ مَغْرُورٌ (Nefsi yaralı) : Arapçada غُرِّرَ يَغْرِى غَرًّا fiili, “aldatma, kandırma, yoldan çıkarma, aldanma, kapılma, gaflete düşmek, bilgisizlik” vb. anlamlara gelmekte olup bu fiilin mastarı olan غُرِّرَ kelimesindeki ğayn عَيْنٌ harfinin harekesine göre iki anlam ortaya çıkmaktadır. Kelime, غُرِّرَ ötre ile genel anlamda aldatmak, kandırmak vb. anlamlara gelmektedir.

وَمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

*Dünya hayatı bir aldanış/gurur aracından başka bir şey değildir.*¹⁵⁸⁶

وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا

*Şeytân, onlara, gururdan başka, aldanıştan başka bir şey vadetmez.*¹⁵⁸⁷

Mübâlağa kalıbı olan فَعُولٌ kalıbında gelen kelime غُرِّرَ olarak fetha ile ise çokça aldatan vasfını elinde bulunduran kastedilir ki o da şeytandır.¹⁵⁸⁸ Öte yandan aldatan, kandıran anlamında şeytanı, dünyayı ve genel olarak insanı gaflete düşürüp yanıltan şeyleri ifade eder.¹⁵⁸⁹

1583 TDV İslâm Ansiklopedisi, Meczup md.

Cilt: 28, s. 285-286.

1584 Tefik Fikret.

1585 Mağrûr olan Nefis, başkalarını Mağdûr etmekle Mağlûp olmaya Mahkûmdur.

1586 Al-i İmrân, 3/185; Nisâ, 4/120; En’âm, 6/112; A’râf, 7/22; İsrâ, 17/64; Ahzâb, 33/12; Hadîd, 57/20; Mülk, 67/20.

1587 İsrâ, 17/64.

1588 İnsanı kandıran mal, makam, şehvet ve şeytan gibi her şey olmasının yanında bu kelime, şeytan olarak tefsir edilmiştir; çünkü o, kandıranların en şerlisi en kötüsüdür.

1589 Râğb İsfahânî, Müfredât, “ğrr” md.; Lisânü’l-Arab, “ğrr” md.; Firûzâbâdî, el-Kâmûsü’l-muhît, “grr”.

KŪRSŪ كُورْسِي - MİNBER مِنبَر - MİHRÂB/MİHRÂP مِحْرَاب - MİNÂRE مَنَارَة

Minâre مَنَارَة : Arapçada نَار يَنُورُ نُورٌ fiili, parlamak, bir şeyin renginin güzel olması, yayılması ve işaretle belirtilmesi vb. anlamlara gelmekte olup dilimizde de kullandığımız minâre kelimesi de Nûr kökünden gelip ism-i mekanın مَفْعَلَة formunda olup مَنَارَة şeklinde yazılır ve fener, kule, ışık kulesi, deniz feneri vb. anlamlara gelmektedir. Türkçede kullandığımız Minâre kelimesinin arapçada kullanımı مِندَنَة ezan okunan yer, namazın vaktinin geldiğini haber vererek namaz kılmaya izin verme yeri demektir. Fakat biz arapçada مِندَنَة olan minareyi yine arapça bir kelime olan مَنَارَة ile tarif ediyoruz. Çünkü minare bizim medeniyetimiz ve kültürümüzde çok önemli bir yere sahiptir; Minare, İslam dininin ibadet yeri olan camilerde namaza çağırıcı bildirmek ve sala okumak için inşa edilmiş ana yapıdan yüksek tasarlanan yapılardır. Namaza çağırıcının o mahaldeki herkesin işitebileceği yüksek bir yerden okunması, ibadethanelerde minare inşasının temelini teşkil etmektedir. Minâreler, yanan fenerler gibidir, kimseyi karanlıkta bırakmaz, buna razı olmaz. Rabbim aydınlığımızı daim eylesin.

Minarelerin kökeninin Orta Asya ve İran'daki işaret ve haberleşme (ateş) kulelerine, Suriye'deki gözetleme ve çan kulelerine, Akdeniz ülkelerindeki deniz fenerlerine veya doğudaki Hint zafer âbidelerine dayandığına ilişkin farklı görüşler vardır. Hz. Peygamber döneminde Mescid-i Nebevî'nin kible tarafında Bilâl-i Habeşî'nin ezan okumak için üzerine ipe tırmanarak çıktığı "üstüvâne" أُسْطُوَانَة (silindir) denilen özel bir yer bulunmaktaydı.¹⁶⁶²

Mihrâb/Mihrâp مِحْرَاب : Arapçada حَرَبٌ يَحْرِبُ حَرْبٌ fiili, sinirlenmek, kızmak ve belirli bir süre sonunda kızgınlıkla patlamak ve çatışmak anlamına gelip aynı kökten gelen Harp حَرْبٌ savaşmak, çatışmak demektir. Harp kelimesi, Arapçada cinsiyet olarak dişil kabul edilmiştir. Harb kelimesi, düşman anlamında da kullanılır ve "ben, benimle savaşanın düşmanıyım" demektir. Aynı kökten Mihrâp مِحْرَاب kelimesi, savaş âleti, mızrak vb. anlamların yanında düşünceleri dağılmaktan, dünyâ meşgalelerinden derleyip bir noktaya yoğunlaştırma savaşının verildiği cami ve mescitlerin içinde Kâbe-i Muazzama yönünü belirten, yapının o yönündeki duvarında bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk ya da girintili yer demektir.

فَإِمَّا تَنْفَقَهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ

¹⁶⁶² TDV İslâm Ansiklopedisi, Minare md. Cilt: 30, s. 98-101.

شَقَاوَةٌ & سَعَادَةٌ SAÂDET & ŞEKÂVET

Saâdet سَعَادَةٌ : Arapçada; سَعَدَ يَسْعُدُ سَعْدٌ, fiili, mutlu olmak, sevinmek, insanın içine neşe dolması vb. anlamlara gelmekte olup aynı kökten gelen Saâdet “kısmetli, bereketli, uğurlu ve talihli olmak” vb. anlamlarda kullanılmaktadır. Buradan hareketle Saâdet, “iyi, hayırlı ve güzel olana ulaşmak ve onu elde etmek, Allah’ın, bir kimseye bereket ve nimet ihsan etmesi, onu mutlu kılması” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁷⁴¹

Şekâvet شَقَاوَةٌ : Arapçada شَقِيَ يَشْقَى شَقَاوَةً, fiili, bedbahtlık, bahtı kara olmak, talihsizlik, eşkiyâlık, haydutluk yapmak vb. anlamlara gelmektedir. Eşkiyâ kelimesi, aynı kökten gelen Şakî شَقِيّ kelimesinin çoğul formudur. “Yol kesici, haydut: Hükûmete karşı gelmiş sayılacaklar, şakî ilân edilecekler”¹⁷⁴² Şakî, her türlü kötülüğü işleyebilecek yaratılıştaki olan, kötü huylu kimse: “Kıskançlık hararetiyle serâpâ şu’le-i tehevîr kesilmiş bir şakî”¹⁷⁴³ Bahtsız, nasipsiz, Hak katında makbul olmayan kimse.

Saadet ve Şekâvet kelimelerinin ifade ettiği anlamlar, Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle geçmektedir:

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ

*O gün geldiği zaman Allah’ın izni olmadan hiçbir kimse konuşamaz. Onlardan mutsuz (cehennemlik) olanlar da vardır, mutlu (cennetlik) olanlar da.*¹⁷⁴⁴

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

*Mutsuz olanlara gelince; cehennemdedirler. Onların orada şiddetli bir soluyuşları vardır.*¹⁷⁴⁵

وَأَمَّا الَّذِينَ سَعَدُوا فَفِي الْجَنَّةِ

*Mutlu olanlara gelince onlar da cennettedirler.*¹⁷⁴⁶

Kıymetli Okurlarımız! Bu âyet-i kerimelerde insanların mahşerde hesap günü yargılanmak üzere bir araya getirilecekleri bildirildikten sonra kiminin bedbaht (شَقِيٌّ - şakî), kiminin mutlu (سَعِيدٌ - saîd) olacağı, bedbaht olanların ateşe atılacakları, orada sonsuza kadar ah edip inleyecekleri, mutlu olanların cennete konulacakları ve orada bitmeyen bir lütuf, ikram ve bol nimetlere kavuşacakları ifade edilmektedir.

Sonuç olarak; Saâdet سَعَادَةٌ ve Şekâvet شَقَاوَةٌ kelimeleri bizlere şu mesajı verir: Şikâyet şekâvet’e, şükür ise saâdet’e kapı aralar. Şekâvet değil Saâdet’tir insanı huzura erdiren...

En Büyük Saâdet ve En Büyük Nimet Şudur: اللهُ حَسْبُكَ Allah sana yeter!¹⁷⁴⁷

Türk Dil Kurumu: Saadet, Şekavet

¹⁷⁴¹ Lisânü’l-Arab, “s’ad” md.; Râgıb el-İsfahânî, “s’ad” md.

¹⁷⁴² Târık Buğra.

¹⁷⁴³ Nâmık Kemal.

¹⁷⁴⁴ Hûd, 11/105.

¹⁷⁴⁵ Hûd, 11/106.

¹⁷⁴⁶ Hûd, 11/108.

¹⁷⁴⁷ Enfâl, 8/64.

تَرْغِيبٌ & تَرْهِيْبٌ

Tergîb تَرْغِيبٌ : Arapçada رَغِبَ يَرْغَبُ رَغْبَةً fiilinden Rağbet kelimesi, istemek, özenmek, bir şeyin peşinde olmak vb. anlamlarına gelir ve unutmamak lazım ki Arapçada harf-i cerlerin aynı fiillerde manaya kattığı anlam, hayâtî önem taşımaktadır. Harf-i cerrin, aynı fiilde manaya farklı anlam kattığının örneği olarak رَغِبَ فِي şeklinde kullanım aşırı istekli ve arzulu olmak anlamına gelirken, رَغِبَ عَنْ kullanımı ise yüz çevirmek, uzak olmak gibi manalarda kullanılmaktadır.

هَلْ تَرْغَبُ فِي شَرَاءِ هَذِهِ السَّيَّارَةِ؟

Bu arabayı satın almak istiyor musun?

قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ إِلَهِي يَا إِبْرَاهِيمُ

(Bu uyarılar karşısında) Babası, "Ey İbrahim!" diye çıktı,

"Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun?"¹⁸⁰⁶

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ

İbrahim'in dininden kendini bilmezlerden başka kim yüz çevirir?¹⁸⁰⁷

Temas ettiğimiz bu bilgiler yanında aynı fiilin Tefil babı formu رَغِبَ يُرَغَّبُ şeklinde olup bâbın mastarı olan تَرْغِيبٌ Tergîb, bir kimseyi bir işi yapmaya özendirmek, teşvik etmek, isteklendirmek gibi manalarda kullanılmaktadır. demektir. Ayrıca bu Tergîb, dinin iyi, doğru, güzel, faziletli ve üstün olarak kabul ettiği şeylere özendirip teşvik etmeyi ifade etmektedir.

Senden vazgeçene rağbet etme.¹⁸⁰⁸

وَالِى رَّبِّكَ فَارْغَبْ

Yalnızca Rabbine rağbet et!¹⁸⁰⁹

Çünkü sakın unutma! Rabbin, asla senden vazgeçmez!

Terhîb تَرْهِيْبٌ : Arapçada رَهَبَ يَرْهَبُ رَهَبَةً fiili, korkmak, çekinmek, ürkmek, sakınmak vb. manalara gelmekte olup aynı fiil Tefil babı formunda رَهَبَ يُرْهَبُ Terhîb şeklinde olup bir kimseyi korkutmak, bir işi yapmaktan sakındırmak, korkutarak engellemek gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu iki kelime olan Tergîb ve Terhîb, dinî literatürde ve kavramsal açıdan ele alındığında genelde birlik-

¹⁸⁰⁶ Meryem, 19/46.

¹⁸⁰⁷ Bakara, 2/130. Sağlıklı ve dengeli düşünme yeteneğini kaybetmiş olanlardan başka kim, İbrahim'in dininden yüz çevirmek ister? Burada يَرْغَبُ fiili, عَنْ harf-i cerri ile

kullanılmış olup yüz çevirmek, dönmek, vazgeçmek gibi anlamlarda kullanılmıştır.

¹⁸⁰⁸ Hz. Ali (radiyallahu anh).

¹⁸⁰⁹ İnşirâh, 94/8.

إِخْرَاجٌ & خُرُوجٌ HURÛÇ

Hurûç خُرُوجٌ : Arapçada خَرَجَ يَخْرُجُ خُرُوجٌ fiili, dışarı çıkmak, bir mekandan/durumdan çıkmak vb. anlamlara gelmekte olup Duhûl kelimesinin zıddıdır. “Müdâfaadan başka çâre yoktu, zîra kalenin methali (girişi) pek dardı, huruç hareketi imkânsızdı.¹⁸⁹⁸ İznik’in düşman tarafından muhâsarasını beklemeyerek bir huruç hareketi icrâ etti.¹⁸⁹⁹ Ayrıca bu Hurûc kelimesi, الْخُرُوجُ عَلَى السُّلْطَانِ/السُّلْطَانَةِ şekliyle, Meşrû/yasal/seçilmiş bir sultana/yönetime/idareye karşı ayaklanmak demektir.

İhrâc إِخْرَاجٌ : Arapçada çıkmak, dışarıda olmak gibi anlamlara gelen خَرَجَ يَخْرُجُ خُرُوجٌ fiilinin İfâl babı formunda gelen İhrâc إِخْرَاجٌ kelimesi, çıkarmak, dışarıya koymak bir ülkeden/bölgeden başka ülkelere mal götürme veya oraya mal/ürün satma anlamlarına gelmektedir. Kelime, bu anlamıyla dilimizde daha yaygın kullanılmaktadır. Yani üretim fazlasını yurt dışına satmak demektir. Örnek cümle: Türkiye’nin ihracatı, ithalatını karşılamaktadır.

Arapçada أَخْرَجَ يُخْرِجُ إِخْرَاجٌ fiili, çıkarmak, dışarıya koymak vb. anlamlara gelmektedir. Dışarıya çıkarma, dışarıya atmak: “Allah için şu zâlimi ihrâc edin biraz¹⁹⁰⁰ İlişkisini kesme, çıkarmak: “Partiden ihrâcına karar verildi.” Ülkede elde edilen veya yapılan bir malı yurt dışına satmak: “Bundan evvel bu çüb-i çînîyi diyarlarından ancak gizlice ihrâc ediyorlardı”¹⁹⁰¹

Kelime bu anlamıyla dilimizde kullanılmakta olup Arapçada ise İhrâc anlamı صَادِرَاتٌ - تَصْدِيرٌ kelimeleriyle ifade edilmektedir.

Tahrîc تَخْرِيجٌ : Kelime, sülâsi mücerred (üçlü yalın) fiilde gelen خَرَجَ يَخْرُجُ خُرُوجٌ fiilinden olup aynı kökten gelen Hurûç خُرُوجٌ “çıkma” vb. manalara gelmektedir ve Tefil babı formunda خَرَجَ يَخْرُجُ تَخْرِيجٌ şeklindedir. Anlamı ise “çıkarmak, hüküm elde etmek” mânasına gelmekte olup Hadis İlminde üç anlamda kullanılır:

1. Bir hadisi isnadıyla birlikte bir kitaba alıp nakletmek. Bu anlam, daha çok ilk dönem müelliflerinin derledikleri hadislerden kitap oluşturma faaliyetlerini ifade eder.
2. Belirli kitaplardan seçilen hadislerle yeni bir kitap meydana getirmek.
3. Bir eserde Hz. Peygamber’e veya sonraki iki nesle isnad edilen rivayetlerin temel kaynaklardaki yerlerini göstermek, bunların isnad ve sıhhat açısından

1898 Ömer Seyfeddin.

1899 Yahya Kemal.

1900 Abdülhak Hâmit Tarhan.

1901 Kâtip Çelebi.

اِسْتِمْلَاكٌ & مُلْكٌ

Mülk : مُلْكٌ : Arapçada مَلَكَ يَمْلِكُ مُلْكٌ fiili, bir şeye sahip olmak, onu elde etmek, bir nesne üzerinde tek başına ve doğrudan hâkimiyet kurmak gibi anlamlara gelmektedir. Arapçada Sâhip صَاحِبٌ olmak, bir şeye GEÇİCİ olarak eşlik ederek o şey ile beraber olmak demektir. Fakat Mâlik مَالِكٌ olmak, o şeyi her zaman, sürekli ve KALICI elinde bulundurmaktır.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

*O, Din (ödül ve cezâ) gününün Mâlikidir.*²⁰²²

Dilimizde dükkân, ev, arsa vb. taşınmaz vb. mal için sahip olmak, elinde bulundurmak anlamında kullanırız. “Mülk-i dünyâ kimseye kalmaz sonu berbâd olur / Ey Muhibbî şöyle farz et kim Süleyman olmuşuz”²⁰²³ “Ne malda mülkte gözü var”²⁰²⁴ “Mal da yalan, mülk de yalan, gel biraz da sen oyalan”²⁰²⁵

Mâlikü'l-Mülk olan Allah'tır, O'dur bütün kainatın tek sahibi ve hakimi:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ

“Ey mülkün ve her türlü güç, kudret, saltanat, egemenlik ve otoritenin gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen yeryüzünde mülkü ve egemenliği dilediğine verirsın;

*dilediğinden de çekip alırsın.*²⁰²⁶

²⁰²² Fâtîha, 1/4. Din Gününün Mâlikidir. Gerçekleşeceğinde asla şüphe olmayan Yargı Gününün hâkimidir. O Gün, tüm insanlar yapıp ettiklerinden hesaba çekilecek ve böylece, hiçbir iyilik mükâfatsız, hiçbir kötülük cezasız kalmayacaktır. O Gün, size dünyada emânet olarak verilmiş olan gücünüz, irâdeniz ve tercih hakkınız elinizden alınacak ve ilâhî hükümlerle tüm dehşet ve ihtişamıyla tecelli edecek. Sesler kesilecek, başlar öne eğilecek ve Mutlak Hâkim, en âdil hükmü verecek: İyiler cennete, kötüler cehenneme! O hâlde, ey Rabb'imiz! Tüm içtenliğimizle Sana söz veriyoruz.

²⁰²³ Kânûnî Sultan Süleyman. (I. Süleyman, Osmanlı Devletini'nin en uzun süre tahtta kalan 10. padişahı ve 89. İslam halifesi

olup Batı'da Muhteşem Süleyman, Doğu'da ise adaletli yönetimine atfen Kanunî Sultan Süleyman olarak da bilinmektedir)

²⁰²⁴ Orhan Veli Kanık.

²⁰²⁵ Yunus Emre, D. 1238 – Ö. 1328. (Yunus Emre, Anadolu'da Türkçe şiirin öncüsü olan tasavvuf ve halk şairi. Yunus Emre, Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmaya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde büyük-küçük Türk Beylikleri'nin kurulmaya başladığı 13. yüzyıl ortalarından 14. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Orta Anadolu havzasında Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinde yer alan Sarıköy'de yetişmiş Ankara'nın Nallıhan ilçesindeki Taptuk Emre Dergâhında yaşamıştır)

²⁰²⁶ Âl-i İmrân, 3/26. Hak edeni/uygun olanı ve Hak edene/gördüğüne nimet,

SALÂH - SÂLIH - İSLÂH - İSTİLÂH

Salâh : Arapçada صَلَحَ يَصْلَحُ صَلَاحٌ fiili, bir şeyin güzel, uygun ve kabul edilebilir olması vb. anlamlara gelmesinin yanında bir şeyin iyi, doğru, yararlı ve uygun olmak; doğruluk, dürüstlük, faydalı, iyi, doğru ve güzel olan, işe yarar, her türlü bozukluk ve yanlışlıktan arınmış; barışçı, uyumlu” gibi mânalara gelmekte olup bozuk, düzensiz gibi manalara gelen فَاسِدٌ fâsîd ile kötü ve çirkin demek olan سُوءٌ sû’kelimelerinin zıddıdır. Öte yandan aynı kökten gelen صَلَحَ sulh “nefret ve düşmanlığa son vererek barışı tesis etme, barışı kurmak demektir ve düzeltme, daha iyi ve faydalı/yararlı hale getirme; insanlar arasındaki çatışmayı ortadan kaldırma anlamları olan ıslâh da bu kökten gelmektedir.²⁰⁹⁵ Yine aynı kökten gelen İslâh’ın ism-i fâil formu ise مُصْلِحٌ olup bozukluğu düzeltip iyileştiren, barıştan yana olan kimse/ler anlamında Kur’an-ı Kerim’de bu kelimeye çok önemli bir noktada yer verilmiştir:

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ

*Şayet ahalisi ıslah edici (muslih) kimseler (gibi toplumu ve düzeni iyileştirme yolunda çalışsalar), Rabbin o şehirleri helak edecek olmazdı.
(Allah, hâşâ zulümle haksızlık ve yanlışlık ederek iş yapmazdı)²⁰⁹⁶*

Demek ilâhî gazaba uğramak istemiyorsak, insanları zorlamadan usulüne uygun şekilde irşad ve ıslah edici çalışmalarımız olmalı, toplumdaki haksızlıkları, çarpıklıkları giderecek faaliyetlerde bulunmalıyız.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Erkek olsun, kadın olsun, her kim Allah’a ve âhiret gününe inanarak iyi ve yararlı işler yaparsa, onlara hem bu dünyada, hem de âhirette güzel ve hoş bir hayat yaşatacağız ve onları, yaptıkları işlerin en güzeli neyse, ona göre ödüllendireceğiz.²⁰⁹⁷

²⁰⁹⁵ Müfredât, “slh” md.; Tâcü’l-‘arûs, “slh” md. Lisânü’l-‘Arab, “slh” md.

²⁰⁹⁶ Hûd, 11/117. Senin Rabb’in, halkı dü-rüst davrandıkları ve toplumdaki haksızlıkları, çarpıklıkları düzeltmek için çaba harcadıkları sürece, hiçbir ülkeyi haksız yere helâk edecek değildir. O hâlde, sen de ilâhî gazâba uğramak istemiyorsan, hakikati tüm insanlığa ulaştırmak için elinden geleni yapmalısın. Fakat bunu yaparken, İslâm’ı kabul etmeleri için onları zorlamaya gücün yetmez. Bu âyet-i

kerime, En‘âm, 6/131; Enfâl 8/33 ve Kasas, 28/59. âyet-i kerimelerle birlikte okunmalıdır.

²⁰⁹⁷ Nahl, 16/97. Fakat ey mümin; inkârcılar, sinsî propagandalarla Kur’an üzerinde şüpheler oluşturmaya, seni Allah’ın kitabından koparmaya çalışacaklar. Bunu başaramayınca, en azından onu doğru anlamı engellemek için ayetlerin anlamını çarpıtıp hak ile bâtili uzlaştırma yoluna gidecekler. Günümüzde bizler, bu âyet-i kerimenin neresindeyiz? Nerede mutlu ve hu-

BİRR - BERR - BÜRR

Arapçada بَرُّ BİRR kelimesi genel anlamda “doğruluk, saygı, nezaket,²²³⁵ iyilik²²³⁶ vb. anlamlara gelmektedir. Birr kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de her türlü iyilik, ihsan, itaat, doğruluk, günahsızlık gibi mânalarda kullanılmıştır. Aynı kökten gelen berr ise “çok şefkatli ve kerem sahibi” anlamında Allah’ın bir ismi İttê Gerçekten O, İyiliği bol, esirgemesi çok olanın ta kendisidir.²²³⁷

İtaatkâr kelimesinin çoğulu olan berere meleklerin sıfatı olarak كِرَامٍ بَرَرَةٍ ki o melekler, Allah katında üstündürler, itaatkârdırlar²²³⁸ İki âyetle ise fiil formunda geçmektedir.

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِإِيمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

İyilik etmemek, takvaya sarılmamak, insanlar arasını ıslah etmemek yolundaki yeminlerinize Allah’ı siper yapmayın. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.²²³⁹

لَا يَنْهِيكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

Allah, sizi, din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara âdil davranmaktan men etmez.

Şüphesiz Allah, âdil davrananları sever.²²⁴⁰

Tüm bunların yanında BİRR kelimesi hakkında bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى

2235 “Nezâket” Farsça kökenli olup “nazik” kelimesinden türemiş ve Türkçemize geçerken Arapça gramer kurallarıyla zarıflaşarak narınlaşmış ve “Nezâket” oluvermiş... Kısaca; Farsça olan نازك nazik kelimesini Arapça kalıba sokup nezaket نَزَاكَة formunda kelime üretmişiz. Arapça zor değil, zengin hem de çok ok zengin...Kimisi sandal ile çıkar bu yola kimisi de Titanic ile. Şahsen sandalı tercih ederim; diğerinde buzdağı riski var. Sandal ile ağır ağır, sindire sindire, düşünün düşünün, yavaş yavaş ilerlerim; maymun iştahlı olmadan...

2236 Âl-i İmrân, 3/92: لَنْ تَأْلَوْا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir. Ders: En sevdiğiniz şeyleri, başkalarıyla paylaşmanın keyfine var.

2237 Tûr, 52/28.

2238 Abese, 80/16.

2239 Bakara, 2/224. Mesaj oldukça açık: İster konuşun, ister susun; konuştuğunuzda duyuyor, sustuğunuzda ise biliyor.

2240 Mümtetine, 60/8.